

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-2>
УДК 274/278

Іван Кундеренко

Перспективи розвитку вищої духовної освіти у протестантському середовищі (на прикладі ГО «ЕАТА»)

Запропоновано історичний огляд виникнення українських духовних закладів вищої освіти, заснованих протестантами: від неформального та підпільного існування до повноцінної участі в освітньому просторі. Систематизовані здобутки, які варто масштабувати на весь освітній простір України. Проаналізовано досягнення громадської організації «Євангельська Акредитаційна Теологічна Асоціація», в аспекті виконання функцій передбачених нереалізованим положенням ст.23 Закону України «Про вищу освіту» щодо незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. В офіційному листі МОН України від 5 липня 2018 року під №1 / 9-421, адресованому керівникам усіх вищих навчальних закладів, є перелік 230 духовних навчальних закладів, з яких біля 44 % можна кваліфікувати як протестантські. Історично саме протестанти закладали основи вищої освіти в США, зокрема флагмани американської освіти – Гарвард та інші Університети були створені протестантами. Забезпечення якості освіти декларується як один із найбільших пріоритетних напрямків розвитку України. Разом з цим протягом майже 30 років жоден з українських університетів не потрапив до престижних сходинок світових рейтингів університетів. Поряд з майже 30 роками Незалежності України протестанти України змогли створити власну мережу навчальних закладів без будь-якого державного фінансування. Отже найкращі здобутки забезпечення якості слід ототожнити та масштабувати по Україні. Духовні заклади освіти, створені протестантами на початку свого існування в Україні орієнтувались власне на американські стандарти. Ступінь вивченості цих явищ лишається низьким, таким чином, будь-які дослідження в цій галузі матимуть наукову новизну. Завданням статті є ототожнити шляхи розвитку духовної освіти у протестантському середовищі на прикладі ГО «ЕАТА». Запропоновані два варіанти: 1) шлях здобуття статусу незалежної установи оцінювання якості вищої освіти (як на рівні держави, так й на міжнародному рівні), автор наголошує на перевагах цього сценарію та 2) шлях об-

© І. Кундеренко, 2021

слуговування виключно внутрішніх для спільноти віри інтересів, автор застерігає проти цього шляху.

Ключові слова: духовні заклади вищої освіти; визнання духовної освіти; освіта; стандарти освіти; протестанти

Постановка проблеми у загальному вигляді

Протягом тридцяти років незалежної України вітчизняні протестанти розбудували мережу закладів вищої освіти, які впевнено стали частиною освітнього простору України [РІСУ 2016; Кундеренко 2020a-e]. Зокрема, напередодні вступної компанії 2018 року МОН України надіслала керівникам закладів вищої освіти [МОН 2018] Лист, в якому надається пояснення про можливості, які надаються випускникам духовних закладів вищої освіти. У залежності від визначення «протестантизму», біля 100 з 230 закладів духовної освіти, про які йдеться у Листі, мають протестантську афіліацію. Проте, попри таку масштабність, можемо констатувати недостатню вивченість цієї тематики, що зумовлює актуальність релігієзнавчої складової дослідження.

Окрім цього протестанти України створили власну громадську організацію «Євангельська Акредитаційна Теологічна Асоціація» – далі ГО «ЄАТА»¹, яка по суті виконує функції незалежної установи оцінювання якості вищої освіти, як це передбачено нереалізованим положенням ст. 23 закону України «Про вищу освіту» [Закон 2017], а самі заклади існують без державних дотацій, водночас з цим існує можливість визнання здобутої духовної освіти [РІСУ, 2016; МОН, 2016; МОН, 2018; МОН, 2020], а духовні заклади освіти можуть отримати ліцензію МОН та пройти акредитацію своїх освітніх програм, це зумовлює актуальність педагогічної складової дослідження.

Незважаючи на те, що отримання державної ліцензії та акредитація освітніх програм є добровільною для духовних закладів вищої освіти, серед протестантських освітніх інституцій триває жвава дискусія щодо переваг набуття державної ліцензії, все це відкриває нові можливості для ГО «ЄАТА».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми

Традиційна релігієзнавча типологія Р. Нібура [Нібур 1975], яка набула світового поширення у другій половині 20 століття не є релевантною у динамічному оточенні постмодернізму [Кундеренко 2020b: 124-139]. У західній релігієзнавчій традиції, де поширений Протестантизм

¹ Веб сайт організації відповідає її застарілій назві – www.e-aaa.org.

набувають популярності інші динамічні типології вивчення взаємодії християн протестантського спрямування та суспільства у цілому, зокрема Д. Холінджер ототожнює різні вектори впливу навколо континуумів (особистого або структурного впливу, превентивного або структурного впливу) [Холінджер 2002]. Л. Світ систематизує типи рішень, які приймаються у спільноті віри щодо взаємодії з суспільством, окрім цього його типологія вимірює змінюваність «Методів» та самої «Вістки» [Світ 2003]. Д. Карлсон представив постмодерністське переосмислення взаємодії протестантських спільнот та суспільства у цілому.

Окремі положення запропонованих наукових розвідок вже були представлені нами у кількох публікаціях [Кундеренко 2020а-е].

Завдяки діяльності громадської організації ГО «ЄАТА» у співпраці з Міністерством освіти і науки України існує можливість визнання здобутої духовної освіти. У переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, є галузь 04 «Богослов'я» та передбачена спеціальність 041 «Богослов'я». Відтак ми можемо стверджувати, що в Україні водночас наявні дві системи, які здійснюють підготовку за зазначеним напрямком: богословська освіта в духовних (конфесійних) закладах вищої освіти (де кількісно домінують протестанти) та світські заклади вищої освіти з викладанням зазначеної спеціальності.

Низький ступень вивченості зазначеного предметного поля та практичний брак порівняльних досліджень зумовлює актуальність подальших досліджень в цьому напрямі.

Публікації на цю тему малочислені. Серед вітчизняних науковців слід виділити наступних: Ю. Чорноморця, Р. Соловія (перший в Україні, хто здобув науковий ступінь доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я); О. Панич [Панич 2019а-б]; В. Синього [Синій 2020: 78-92]; О. Дятлик [Дятлик 2018]. Проте незважаючи на масштабність протестантських ЗВО, дуже мало вітчизняних науковців вивчають перспективи розвитку духовної освіти у протестантському середовищі (на прикладі ГО «ЄАТА»)

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Із здобуттям незалежності вітчизняна світська освіта мала пройти декілька процесів переосмислення та реорганізації, духовна освіта мала значно масштабніші задачі – вийти з підпільного існування, набути формалізованого та інституційного вигляду, стати частиною освітнього простору, але при цьому задовольняти конфесійні потреби.

Мета статті – Дослідити перспективи розвитку духовної освіти у протестантському середовищі (на прикладі ГО «ЄАТА») і змодельовати шляхи розвитку духовної організації.

Становлення та розвиток вітчизняної духовної освіти у протестантському середовищі

Процес здобуття духовної (або богословської) освіти протягом релігійних гонінь атеїстичної влади Радянського Союзу був практично неможливим. Власне тому всі духовні заклади вищої освіти у тому вигляді, як ми знаємо їх зараз, є відносно новими. Звісно певна несистематична та підпільна діяльність релігійних громад із навчання вірян проводилась навіть у період найбільш жорстоких гонінь. Втім лише із здобуттям незалежності України чимало релігійних конфесій приступає до формалізації освіти. Відзначимо, що у перші роки існування, такі заклади освіти створювались заради задоволення конфесійних або міжконфесійних потреб.

Варто додати, що на початку 1990-х років, духовні заклади освіти почали створювати не тільки християни-протестанти. Духовні ЗВО створювали католики, православні та навіть віряни зовсім інших релігій.

Практично від самого початку свого існування духовні ЗВО, які виникали у протестантському середовищі мали дати відповідь на декілька важливих викликів:

- питання зовнішньої взаємодії з суспільством, зокрема визначення вектору розвитку духовної освіти [Кундеренко 2020а-е];
- питання подолання внутрішніх залишкових явищ, зумовлених репресивним впливом радянської влади, зокрема певними проявами антиінтелектуалізму [Кундеренко 2020а-е].

У наших інших статтях ми доводимо, що можемо лише говорити про факт історично зумовленого антагонізму між вітчизняними християнами протестантського спрямування та репресивною компартійно-радянською системою [Кундеренко 2020b: 124-139]. Разом з цим зазначимо, що напрацювання інструменту розмежування загальносуспільного антиінтелектуалізму та власне протестантського є неможливим.

З огляду на одночасність старту кількох протестантських ЗВО, повстало питання створення спільних освітніх стандартів, це зумовило появу ГО «ЄАТА». Серед провідних досягнень ГО «ЄАТА» слід виокремити те, що протестанти значно випередили час, коли заснували незалежну установу оцінювання якості освіти. Адже практично відразу після заснування перших духовних ЗВО у 1990-1995 роках постали питання створення власних освітніх стандартів, налагодження співпраці між закладами та взаємне визнання освіти. Саме так й виникла нова міжденомінаційна організація, яка стала частиною світової освітньої спільноти подібних організацій та в наш час в Україні представлена ГО «ЄАТА».

Серед інших здобутків ГО «ЄАТА» варто виокремити гнучкість у роботі та швидкій адаптації освітніх стандарті. Відзначимо, що ще до офі-

ційної презентації перших стандартів, представлених ГО «ЄАТА» багато новостворених протестантських навчальних закладів відтворювали американські освітні стандарти. Головною причиною було існування тісних контактів на особистісному рівні серед членів протестантських спільнот із простором духовної освіти в США. Однією особливістю освітнього простору США є факт, що більшість духовних закладів вищої освіти мають подвійну акредитацію освітніх програм: державну й незалежної богословської агенції.

Ще одним досягненням ГО «ЄАТА» та вітчизняної духовної освіти є доказ, що за українських умов цілком реально розбудувувати самодостатню освіту, яка існує без державного регулювання та фінансування.

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ГО «ЄАТА»

Модель розвитку ГО «ЄАТА», в якій агенція набуває статусу визнаної незалежної акредитаційної установи забезпечення якості освіти

В Законі України про «Вищу освіту» [Закон 2017] міститься нереалізоване положення про незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Раніше ми вже розглянули історію становлення та роль ГО «ЄАТА». З огляду на сказане вище, ми вважаємо, що оскільки ГО «ЄАТА» вже успішно виконує ці функції, ця агенція має набути визнаного державою статусу такої установи. Ми також переконані, що задля покращення культури якості освіти поява такої де-факто незалежної установи є вкрай важливою для розвитку українських ЗВО в цілому. Ми погоджуємось з висновками О. Панич, що поява таких установ:

- розвантажить НАЗЯВО та зробить «процес більш відповідальним, сфокусованим і запобігатиме перетворенню його на «конвеєр»,
- поглибить «спеціалізацію в системі оцінювання та забезпечення якості вищої освіти»,
- такі установи можуть ставати майданчиками «зміцнення контактів вищої освіти і зовнішніх стейкхолдерів за конкретними галузями», що особливо важливо в контексті духовної освіти протестантських конфесій із огляду на церковний устрій та інші особливості,
- подібні установи здатні «забезпечити гнучкість та мобільність у наданні послуг з оцінювання якості та акредитації, розвивати альтернативні моделі експертизи у сфері вищої освіти»,
- поява таких установ «створить умови для професіоналізації експертизи у сфері вищої освіти та забезпечення якості»,
- такі установи можуть стати «майданчиком для збору, узагальнення та аналізу проблем та перспектив вищої освіти, професійно-академічного розвитку науково-педагогічних працівників»,

- такі установи можуть стати «інститутом саморегулювання, який надасть більше свободи і суб'єктності професійним спільнотам у сфері вищої освіти...», ...що, зрештою, буде працювати у... «напрямку посилення довіри до вищої освіти в Україні...» [Панич 2019a-b].

Чимало теоретиків ухвалення управлінських рішень використовують так званий підхід SWOT-аналізу (сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози). Зокрема у вітчизняній літературі В. Бакуменко робить достатньо ґрунтовний огляд розвитку теорії управлінської діяльності в контексті управлінських рішень [Бакуменко 2012]. Важливість цієї моделі у рекомендаційній частині нашого дослідження полягає у тому, що ГО «ЄАТА» має власні сильні та слабкі сторони, зумовлені історично й організаційно особливостями релігійно-наукового контексту, водночас при моделюванні розвитку слід звернути увагу на можливості та загрози.

Відтак, для складання цілісних пропозицій та моделювання розвитку ГО «ЄАТА» слід провести дослідження у наступних напрямках:

- ретроспективний огляд досвіду США, адже це викликано раніше окресленим фактором, що на початку свого існування більшість духовних ЗВО, створених протестантами, та власне сама агенція орієнтувались на «американські» освітні стандарти. Тому це може бути використано як «сильна» сторона Агенції,
- досвід європейського простору вищої освіти. З огляду на обраний Україною вектор розвитку, наявні нормативно-правові акти, врахування цього чиннику буде впливати як на можливості, так і потенційні загрози,
- прогалини (перешкоди) нормативно-правових актів України на шляху виникнення. Згадане положення у законодавстві про незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти існує протягом певного часу, проте відсутнє «Положення про незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти», а також немає жодної установи, яка станом на момент написання статті здобула би цей статус,
- виклики, які доведеться здолати ГО «ЄАТА» на шляху здобуття статусу визнаної незалежної акредитаційної агенції забезпечення якості освіти.

Важливість ретроспективного огляду американських стандартів зумовлена причинами, які ми розглянули раніше: історія становлення більшості українських духовних ЗВО, історія самої ГО «ЄАТА». Варто виокремити ще одну причину актуальності проведення ретроспективного огляду досвіду США – доволі вагома частина викладацького складу в духовних ЗВО серед протестантів знаходиться під впливом американ-

ських стандартів, оскільки вони або навчались в США, або самі проходили навчання у вітчизняних духовних ЗВО в роки, коли освіта там була вибудована за американськими стандартами.

Між стандартами освіти в США та болонськими стандартами існують певні розбіжності. Наприклад, існують шкали переведення американського академічного кредиту в шкалу ЕКТС (ECTS).

Вивчення американських стандартів освіти ускладнено відсутністю загальнодержавних стандартів у США. Серед вітчизняних дослідників особливої уваги варта дисертація О. Калининої, в якій вона розглядає «Систему управління якістю освіти у вищих навчальних закладах США» [Калинина 2015]. Ми погоджуємось з її висновками у відповідному (рекомендаційному) розділі її дисертації, де вона говорить про шість найсуттєвіших тенденцій, що являють інтерес для вітчизняної системи освіти, де першим номером значиться: «Створення в більшості країн повністю або частково незалежних від освітніх установ та органів управління ними організацій – акредитаційних агентств, що спеціалізуються на оцінці якості освіти та виробленні рекомендацій щодо її вдосконалення» [Калинина 2015]. Водночас ми вважаємо, що рівень автономії ЗВО в США не достатньо вивчений українськими науковцями. По-перше, у США немає однієї державної національної акредитаційної агенції, ці функції виконують або регіональні державні установи, або окремі незалежні установи, які діють або на території всієї країни, або регіонально. По-друге, відсутність звичного для України та певної мірою для інших європейських країн жорсткого національного або транснаціонального контролю веде до такого прояву автономії, коли університет має значно більшу свободу в виборі дескрипторів якості освіти та досягнення стратегічних цілей, визначених ЗВО. По-третє, стандарти освіти в США, які іноді називаються «критерії», поділяються на первинні, вторинні, третинні та спеціалізовані [US Department of education, веб сайт].

Існування освітніх рівнів «бакалавр», «магістр», а також «доктор філософії» як в освітньому просторі США, так і в болонському може створити хибну уяву про повну відповідність «американських» та болонських стандартів. Освітній простір США внаслідок структури освіти та історичних причин створює великий простір для прояву автономії ЗВО – саме тому там, окрім відомого розмежування *bachelor of science* (бакалавр точних наук) та *bachelor of arts* (бакалавр мистецтв (гуманітарних наук)) у США існує понад 60 різновидів освітнього рівня «бакалавр», який може присуджувати ЗВО. Ці розбіжності не лише в окремих випадках є своєрідним уточненням назви освітнього рівня бакалавра, іноді такі назви відображають спеціалізацію, або ж ЗВО вважає, що стандарти такого освітнього рівня бакалавр є настільки особливими, що потребують окремої назви. Європейський простір освіти уточнює натомість на-

прям підготовки, але не розмежовує окремі освітні рівні всередині бакалавра, магістра тощо.

Цікаво також дослідити причини, які зумовлюють майже діаметрально протилежні погляди на поняття студентоцентричності навчання. Зокрема, освітяни-американці, які працюють у сфері духовної освіти України, дещо скептично сприймають вимогу щодо 25% вибіркової освіти компонентів. На їх погляд, студент робить свій вибір, обираючи для здобуття освіти як сам духовний заклад освіти, так й освітню програму зокрема.

У тому числі, нами було проведено опитування кількох ключових освітян, які відомі в колах духовної освіти серед протестантів. Їх погляд на студентоцентричне навчання дещо відмінний. Наприклад, Р. Перхай вважає «Власне вибір освітньої програми – це й наше студентоцентричне навчання... Щодо теперішнього стану речей – це в нас вже було у навчальному плані, що іноді студентам на вибір дається одна із двох можливих навчальних дисциплін. Є навчальні дисципліни, які є у всіх в навчальному плані, а є спеціалізовані навчальні дисципліни. Чим більше, між освітніми програмами розбіжностей в освітніх компонентах, тим більше вартісним стає забезпечення освітнього процесу, оскільки це потребує залучення викладацького складу, це тягне за собою більше годин адміністративної праці... Тому для нас забезпечити таку вибірковість, яку власне студенти будуть сприймати як вибірковість – це буде дуже складно забезпечити. Найпростіше – це запровадити таку освітню програму, де вже не доведеться обирати освітні компоненти, а де досягнення вибіркової ототожнюється з вибором освітньої програми. Проте, іноді студент може хибно вважати, що йому потрібний якась навчальна дисципліна, яка насправді йому не дуже потрібна, або для належного засвоєння якої в студента немає належних кваліфікацій» [Кундеренко 2020g].

З нею погоджується М. Рейбер, у контексті свого інтерв'ю про найперші роки становлення духовної освіти в Україні, вони стверджує: «Ми тоді не думали у цій категорії... Безперечно ми також були свідомі життєвого досвіду студентів... Отже, так, ми контекстуалізували форму та наповнення освіти, оскільки серед студентів домінували ті, хто вже був на місійному полі, або були активними в християнському служінні в інший спосіб, ми лише намагались покращити та збагатити їх досвід...» [Кундеренко 2020c].

Подібної думки в контексті аналізу вимог 25% вибіркової освіти в українському просторі тримається Р. Вудбридж: «Ми вважаємо, що студент зробив вибір, коли обрав освітню програму, за якою здобуває освіту, в той самий час окремі фахові освітні компоненти освітньої програми можуть змінюватися. Проте у традиційному розумінні вибіркової, ми не

надаємо настільки великого вибору нашим студентам... Звісно, це залежить від визначень. Нам не можна втрачати з вигляду студентів, тоді я з студентоцентричністю погоджуюсь... студентів не можна втрачати із вигляду. Проте із іншого боку, як Університету так й Семінаріям слід думати про результати навчання, які компетентності ми намагаємось досягнути? І вже від цього програмного результату навчання ми починаємо йти у зворотній бік...» [Кундеренко 2020с].

Відтак, українська духовна освіта, яка у своїх витоках більше орієнтувалась на освітні стандарти США, буде мати тенденцію до американського прочитання студентоцентованого навчання.

Водночас, зазначимо, що притаманне Україні поняття «запис у дипломі» існує також у дипломах США, тому зазначені нами варіації назви освітнього рівня не замінюють «записи в дипломі» – це ще більш вузьке поняття, варіації яких може бути безліч. Серед духовних ЗВО в США існують додаткові освітні рівні «магістра», відповідників такого розмежування рівні в межах «магістра» – в Україні немає:

Master of arts (магістр мистецтв), зазвичай від 30 до 60 академічних кредитів США (це приблизно від 60 до 120 кредитів ECTS). Проте більшість духовних ЗВО, в яких можна здобути PhD, вважають цей освітній рівень недостатнім для здобуття доктора філософії. Тривалість навчання – зазвичай 2 роки. Цей освітній рівень та вимоги достатньо наближені до «болонського» магістра.

Master of divinity (сталого перекладу немає, ми пропонуємо – «магістр богословських студій») зазвичай від 70 до 100 академічних кредитів США (це приблизно від 140 до 200 кредитів ECTS). Більшість духовних ЗВО, в яких можна здобути PhD, вважають цей освітній рівень достатнім для вступу на подальше навчання задля здобуття ступеню доктора філософії. Тривалість навчання – зазвичай 3 роки. Цей освітній рівень немає точного відповідника у «болонському» розподілі освітніх рівнів.

Master of theology (сталого перекладу немає, ми пропонуємо – «магістр теології») зазвичай 120 академічних кредитів США (це приблизно 240 кредитів ECTS). Практично всі духовні ЗВО, в яких можна здобути PhD, вважають цей освітній рівень цілком достатнім для вступу на ОНП задля здобуття ступеня доктора філософії. Тривалість навчання – зазвичай 4 роки. У більшості духовних ЗВО, де пропонується здобуття освіти на цьому освітньому рівні, серед кваліфікацій випускника очікується високий рівень знання оригінальних мов Біблії – івриту та новозавітної грецької мови незалежно від обраної спеціалізації. Більшість духовних ЗВО дозволяють викладання, починаючи з цього освітнього рівня. Цей освітній рівень немає відповіднику у «болонському» розподілі освітніх рівнів.

На сайті одного з духовних ЗВО – Європейського Назарейського Коледжу – міститься наступне пояснення, яке, на наш погляд, передає ще одну важливу відмінність між американськими стандартами в сфері духовної освіти та болонськими: «Головною відмінністю між ЄКТС та системою академічних кредитів в США є наступне: перше обраховує навантаження на студента, а друге – кількість годин, проведених під керівництвом викладача (у США існує базове припущення, що на кожну аудиторну годину студентові потрібно 2 години самостійної роботи). Якщо підрахунок ЄКТС є студентоцентричним (час, необхідний для досягнення очікуваних результатів навчання), підрахунок академічних кредитів у США орієнтований на викладача (час, необхідний для викладання заданої теми) [European Association 2021].

Відтак на самому початку існування духовних ЗВО та ГО «ЄАТА» стандарти духовної освіти під американським впливом в окремих аспектах були більш суровими, ніж прийнято в Європейському просторі освіти. Переважна більшість викладацького складу, яка здобула освіту за американськими стандартами, має освітній рівень, який перевищує болонські вимоги.

Н. Опар у своїх статтях та дисертаційному дослідженні аналізує досвід забезпечення якості освіти в окремих європейських країнах із метою застосування цього досвіду в Україні. Зокрема, зосереджує свою увагу на Великобританії, Німеччині, Польщі, Фінляндії та Франції. Ми погоджуємось з її висновком, що «у Європі відсутня загальноприйнята система гарантії якості, але сформовані підходи, прийняті більшістю фахівців. У 2005р. міністрами, які відповідають за вищу освіту, були прийняті «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG), головною метою яких є сприяння спільного розуміння забезпечення якості навчання і викладання між усіма зацікавленими сторонами та, не зважаючи на кордони... У всіх проаналізованих країнах діють агентства із забезпечення якості. Також у країнах Європи сприяють впровадженню державно-громадського управління якістю вищої освіти» [Опар 2019].

Серед міжнародних стандартів, які стосуються освітнього простору, відповідно до норм міжнародного права, є ті, які мають обов'язкову юридичну силу, а також т. з. рекомендаційні. Дослідниками неодноразово зверталась увага на неузгодженість понять «освіта» та «якість освіти», що ускладнює навіть створення повного списку нормативно-правових актів, які регулюють це. Разом з цим експерти SPHERE схвально відгукуються про законодавство України щодо освіти у цілому. Водночас за умов, що ГО «ЄАТА» стає визнаною установою оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, асоціації (окрім інших обов'язкових норма-

тивно-правових актів) слід врахувати у своїй діяльності наступні норми Закону України «Про вищу освіту»:

Право «співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, зокрема, з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні» (ст. 23, п. 2) [Закон 2017]. Ми вважаємо цю рекомендаційну норму закону такою, яка для ГО «ЄАТА» має стати обов'язковою. Зокрема, набуття членства в ENQA, особливо з огляду на міжнародний аспект діяльності ГО «ЄАТА».

З огляду, що «система забезпечення закладом вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) за його поданням оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти» (ст. 16) та «національне агентство із забезпечення якості вищої освіти може залучати до проведення процедури акредитації освітньої програми акредитовані ним незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти» (ст. 20) [Закон 2017], ГО «ЄАТА» слід стати спеціалізованою агенцією забезпечення якості у напрямку 04, починаючи з єдиної спеціальності в цій категорії – 041 – «Богослов'я».

Ми погоджуємось із висновками О. Горпинича та В. Салова, що незалежний статус агенції є умовою членства в ENQA, водночас дослідники справедливо зазначають, що «агентства повинні бути формально визнані компетентними органами влади всього європейського простору вищої освіти як такі, що мають повноваження провадити зовнішнє оцінювання та діють на основі встановлених юридичних норм і відповідають усім правовим вимогам у межах своєї сфери діяльності» [Горпинич, & Салов 2013: 286–294].

Ми вважаємо, що сам факт, що наявність цілого окремого розділу (п'ятого) у законі України «Про вищу освіту», присвяченого проблематиці забезпечення якості вищої освіти в Україні, є показовим. Примітним, також, що за кількістю статей він також числений, оскільки складається з десяти окремих статей. Зокрема у першій з них йдеться про систему забезпечення якості вищої освіти в Україні, яка складається із трьох частин: системи внутрішнього забезпечення якості, системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти та забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [Опар, 2019].

Тому однією з очікуваних проблем – варто вважати можливе небажання держави позбутися монополії на контроль якості освіти та власне відсутність діючого положення про незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Слід зазначити, що на сайті МОН міститься запропонований НАЗЯВО проєкт такого положення [МОН веб сайт, 2020].

З іншого боку, згідно чинних положень НАЗЯВО набуття ГО «ЄАТА» членства в ENQA, особливо з огляду на міжнародний аспект діяльності ГО «ЄАТА» могло би вирішити декілька проблемних моментів:

- Це підвищило би статус установи в Україні та за її межами;
- Акредитація освітніх програм з боку установи, що має членство в ENQA (і відповідно перелічена на сторінках EQAR) мало б автоматичне визнання в Україні та за її межами.

Відтак незважаючи на потребу в додаткових фінансових ресурсах, ми вважаємо, що для ГО «ЄАТА» слід обрати шлях здобуття повноправного членства в EQAR. Згідно Проєкту Положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти та здобуття статусу, членство в EQAR буде тотожним визнанню такої установи [European Association 2021]. Вважаємо, що це створить переваги для випускників, оскільки такі дипломи не будуть потребувати додаткового визнання. Переконані, що, використовуючи можливості членства ГО «ЄАТА» в ICETE, членство в EQAR може бути досягнуто, наприклад у певній спільності з Європейською Радою Теологічної освіти (European Council for Theological Education (ECTE)) [European Council 2021].

Модель розвитку ГО «ЄАТА», в якому агенція буде виступати виключно в ролі «внутрішньої» організації, що обслуговує спільноту віри

Розглянемо такий шлях розвитку ГО «ЄАТА», в якому агенція буде виступати виключно в ролі «внутрішньої» організації, що обслуговує спільноту віри. Критики інтеграції духовної освіти, іноді вказують на досвід окремих ЗВО в США, які поступово відійшли від ортодоксального християнства, наприклад, Гарвардський університет. У випадку, коли ГО «ЄАТА» буде залишатися релігійною організацією та матиме співпрацю з конфесіями-засновниками духовних ЗВО, це може бути тим стримувальним фактором у розвитку закладів освіти, який не дозволить відмежуванню від конфесійних завдань. Утім, це не узгоджується з встановленим нами через опитування (яке проводилось у контексті дослідження) фактом, що пастори показують готовність до підвищення оплати за освітні послуги у разі набуття державної ліцензії. Також така точка зору буде створювати дистанцію між духовною та світською осві-

тами, духовна освіта не зможе виконувати своє місійне покликання, про яке пише В. Синій: «Семінарія чи християнський університет – це місце, де церква думає. А тому тут мають бути церковні дискусії, спрямовані на пошук істини та досягнення більшого розуміння себе, світу та Бога. Інтелектуальність цих дискусій не може заступати той факт, що ці дискусії є моментом у відносинах любові між членами церкви, яка у семінарії мислить. Адже кожна окрема особистість у семінарії богословськи мислить лише у зв'язку із загальними дискусіями, загальним діалогом» [Синій 2020: 78-92].

М. Черенков та Дж. Серль, розглядаючи зміну сприйняття протестантами своєї місії та сутності богословської освіти, побудови «церкви без стін» – вказують на принципи, які роблять таку модель розвитку вкрай небажаною, оскільки це буде демарш убік від повноцінної трансформаційної участі протестантів у житті суспільства [Searle 2014a-b].

Висновки

Можемо константувати, що застосування динамічних релігієзнавчих типологій, для вивчення та опису взаємодії протестантів з суспільством більш релевантним. З огляду на масштабність та досягнення заснованих протестантами духовних ЗВО та незалежної агенції оцінювання якості вищої освіти – ГО «ЄАТА» використання динамічних типологій Л. Світа, Д. Холінджера, Д. Карлсона дуже актуальними.

Проведений аналіз можливих моделей розвитку ГО «ЄАТА» свідчить про переваги набуття членства в ENQA/EQAR, разом з акредитацією установи в НАЗЯВО. Вважаємо, що перспективи такого розвитку переважають всі можливі обмеження, зумовлені таким кроком.

Повертаючись до типологій, зазначимо, що ті поодинокі духовні ЗВО, які мають яскраво внутрішньо-деномінаційний (конфесійний) акцент розвитку не співпрацюють з ГО «ЄАТА» у будь-якому випадку.

Разом з цим відзначимо, що подальших розвідок заслуговують зазначені релігієзнавчі типології, а практика застосування у вітчизняному контексті найкращих досягнень американських стандартів забезпечення якості вищої освіти (якими користувались українські духовні ЗВО, та на які освітній простір України внаслідок болонізації не звертає достатньо уваги).

Посилання:

- Бакуменко, В. Д. (2012). *Державно-управлінські рішення: навч. посіб.* Київ: ВПЦ АМУ.
- Горпинич, О., & Салов, В. (2013). Європейська система забезпечення якості вищої освіти: досвід та механізми її імплементації в Україні, *Форум гірників-2013: матеріали міжнар. конф., 2-5 жовтня 2013 р.* Дніпропетровськ, Том 4, 286–294. <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/150207/286-294.pdf>.

- Дипломи духовних навчальних закладів України матимуть державне визнання. (2016). *Релігійно-інформаційна служба України*: веб-сайт. https://risu.org.ua/ua/index/all_news/culture/theology/64053.
- Дятлик, О. М. (2018). *Впровадження та інтеграція освітніх програм спеціальності «богослов'я» в систему вищої освіти України: управління інноваційним проектом (на прикладі громадської організації «Євро-Азіатська теологічна асоціація»)*: маг. кваліфікаційна робота: 073. Київ.
- Євро-азійська акредитаційна асоціація. Офіційна вебсторінка. <https://e-aaa.org> (Закон України "Про вищу освіту" №1556-VII, із змінами від 01 липня 2014 р. <http://zakon0.rada.gov.ua>).
- Калініна, О. Г. (2015). *Система управління якістю освіти у вищих навчальних закладах США*: дис. канд. пед. наук : 13.00.06. Старобільськ.
- Кундеренко, І. В. (2020). Вплив духовних навчальних закладів протестантського спрямування у становленні принципів освітньої системи США: уроки для України. *Освітній дискурс*, (27), 70-81. [http://doi:10.33930/ed.2019.5007.27\(10\)-7](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.27(10)-7).
- Кундеренко, І. В. (2020). Духовна освіта у протестантському середовищі та релігійно-ознавчі типології. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5, 124-139.
- Кундеренко, І. В. (2020). Донецький християнський Університет та Одеська Богословська Семінарія: інтерв'ю з Мері Рейбер. *Інтернет-газета «Слово про слово»*. <https://slovoproslovo.info/category/education/>.
- Кундеренко, І. В. (2020). Інтерв'ю з доктором Раселом Вудбриджем про Українську Баптистську Теологічну Семінарію. *Інтернет-газета «Слово про слово»*. <https://slovoproslovo.info/category/education/>.
- Кундеренко, І. В. (2020). Пошуки альтернативної моделі забезпечення якості освіти в Україні, *Virtus*, (49), 58-64.
- Кундеренко, І. В. (2020). Соціологічні та іміджеві особливості забезпечення якості освіти серед протестантських закладів вищої освіти. *Актуальні питання філософії та соціології*, (26), 58-64.
- Кундеренко, І. В. (2020). Сучасний стан та історія духовної освіти на прикладі Київської Богословської семінарії. Бесіда з Ріком Перхай. 2020. *Інтернет-газета «Слово про слово»*. <https://slovoproslovo.info/category/education/>.
- Кундеренко, І. В. (2020). Духовна освіта в протестантських навчальних закладах України: до проблеми формулювання понять. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, (24), 99-110. [http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24\(6\)-8](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24(6)-8).
- Кундеренко, І. В. (2020). Протестантські духовні заклади вищої освіти як невід'ємна частина освітнього простору України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, (32), 254-262. <http://doi:10.24919/2308-4863.1/32.214516>.
- Міністерство освіти та науки України (2016). *До уваги випускників і працівників вищих духовних навчальних закладів*. <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivniroviodomlennya-2016-10-26-do-uvagi-vipusknikiv-i-pracznivnikiv-vishhix-duhovnix-navchalnix-zakladiv!>
- Міністерство освіти та науки України. (2018). *Щодо надання роз'яснення. Лист МОН України від 05.07.2018 № 1/9-421*. <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-ukrayini-vid-05072018-19-421-shodo-nadannya-roz'yasnennya>.

- Міністерство освіти та науки України. (2020). *МОН пропонує для громадського обговорення проект Положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти*. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-proakreditaciyu-nezaleznhn-ustanov-ocinyuvannya-ta-zabezpechennya-yakosti-vishoyi-osviti>.
- Опар, Н. В. (2019). *Державне управління забезпеченням якості вищої освіти України в умовах євроінтеграції*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук : спец. 25.00.01 "теорія та історія державного управління". Івано-Франківськ.
- Панич, О. (2019). Концептуальні засади створення незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. *Освітня політика: портал громадських експертів*. <http://education-ua.org/ua/articles/1344-kontseptualni-zasadi-stvorenniya-nezaleznhnikh-ustanov-otsinyuvannya-ta-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.
- Панич, О. (2019). *Про оцінювання та забезпечення якості вищої освіти*. <https://osvita.ua/vnz/64944/>.
- Синій, В. (2020). Теорії про місійне покликання богословської освіти у пострадянському протестантизмі. *Освітній дискурс*, (23), 78-92. [http://doi:10.33930/ed.2019.5007.23\(5\)-7](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.23(5)-7).
- Carson, D. A. (2012). *Christ and Culture Revisited* (Reprint ed.). Eerdmans.
- European Association for Quality Assurance in Higher Education. (2020). <http://www.enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members>
- European Council for Theological Education. (2020). <https://ecte.eu/>.
- Hollinger, D. (2002). *Choosing the Good*, Grand Rapids.
- Niebuhr, R. H. (1975). *Christ and Culture (Torchbooks)* (1 Reprint ed.). Harper & Row.
- Searle, J. (2014). From Christian Worldview to Kingdom Formation: Theological Education as Mission in the Former Soviet Union. *European Journal of Theology*, (23), 104-115.
- Searle, J., & Cherenkov, M. A (2014). *Future and a Hope. Mission, Theological Education and the Transformation of Post-Soviet Society*. Wipf and Stock Publishers. https://www.academia.edu/9745223/A_Future_and_a_Hope_Mission_Theological_Education_and_the_Transformation_of_Post_Soviet_Society_Used_with_Permission_of_Wipf_and_Stock_Publishers_.
- Sweet, L. (2003). *The church in emerging culture: five perspectives*. Zondervan.
- US Department of education: International affairs office. (2020). URL: <http://www.ed.gov/international/usnei/edlite-index.html>

References:

- Bakumenko, V. D. (2012). *Public managerial decisions* - textbook Kyiv: VPTs AMU. [In Ukrainian].
- Carson, D. A. (2012). *Christ and Culture Revisited* (Reprint ed.). Eerdmans.
- Diatlyk, O. (2019). *Implementation and integration of educational specialty "theology" into educational system of Ukraine*. (MA Thesis). [In Ukrainian].
- Diplomas of theological educational institutions of Ukraine will have state recognition. (2016). *Religious-informative service of Ukraine*. https://risu.org.ua/ua/index/all_news/culture/theology/64053. [In Ukrainian].
- Euro-Asian accreditation Association: official webpage (2020). <https://e-aaa.org>. [In Russian].

- European Association for Quality Assurance in Higher Education. (2020). <http://www.enqa.eu/index.php/enqa-agencies/members/full-members>.
- European Council for Theological Education. (2020). <https://ecte.eu/>.
- Hollinger, D. (2002). *Choosing the Good*, Grand Rapids.
- Horpynych, O., & Salov, V. (2013). European system of higher education quality assurance: experience and implementation mechanisms, *Miners' Forum-2013: materials of the international. conf., October 2-5, 2013*. Dnipropetrovsk, 2013. Vol.4, 286-294. <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/150207/286-294.pdf>. [In Ukrainian].
- Kalinina, O. H. (2015). *Education quality management system in higher educational institutions of the USA*: dis. cand. ped. science: 13.00.06 Starobilsk. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). Donetsk Christian University and Odessa Theological Seminary: interview with Mary Reiber. *Online newspaper «Slovo pro slovo»*. <https://slovoproslovo.info/category/education/>. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020) Faith-based education among protestants of Ukraine and religious typologies. Spirituality of personality: methodology, theory and practice, 5, 124-139 [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). Faith-based education in Protestant Higher Education Institutions: in search of proper terminology. *Educational discourse*, (24), 99-110. [http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24\(6\)-8](http://doi:10.33930/ed.2019.5007.24(6)-8). [In Ukrainian].
- Kunderenko, I.V. (2020) Impact of “faith-based” educational protestant institutions in building the principles of the us educational system: lessons for Ukraine. *Educational discourse*, (27), 70-81. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). In search of alternative ways of quality assurance of higher education in Ukraine. *Virtus*, (49), 58-64. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). Interview with Dr. Russell Woodbridge about the Ukrainian Baptist Theological Seminary. *Online newspaper «Slovo pro slovo»*. URL: <https://slovoproslovo.info/category/education/>. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). Protestant ‘faith-based’ higher education as an integral part of educational sphere of Ukraine. *Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko*, (32), 254-262. <http://doi:10.24919/2308-4863.1/32.214516>. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I. V. (2020). Sociological and image-related features of quality assurance of the education in ‘faith-based’ educational institutions found by the Protestants. *Current issues of philosophy and sociology*, (26), 58-64. [In Ukrainian].
- Kunderenko, I.V. (2020). The current state and history of spiritual education on the example of Kyiv Theological Seminary. Conversation with Rick Perhai. *Online newspaper «Slovo pro slovo»*. <https://slovoproslovo.info/category/education/>. [In Ukrainian].
- Ministry of education and Science of Ukraine. (2018). “On providing clarification”. *Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine from 05.07.2018 # 1/9-421*. <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-ukrayini-vid-05072018-19-421-shodo-nadannya-roz'yasnennya>. [In Ukrainian].
- Ministry of education and Science of Ukraine. (2020). *The Ministry of Education and Science proposes for public discussion a draft Regulation on the accreditation of independent institutions for evaluation and quality assurance of higher education*. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-pro-akreditaciyu-nezaleznhih-ustanov-ocinyuvannya-ta-zabezpechennya-yakosti-vishoyi-osviti>. [In Ukrainian].

- Ministry of education and Science of Ukraine. (2016). *To the attention of graduates and employees of higher theological educational institutions*. <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-povidomlennya-2016-10-26-do-uvagi-vipusknikiv-i-pracivnikiv-vishhix-duhovnix-navchalnix-zakladiv/> [In Ukrainian].
- Niebuhr, R. H. (1975). *Christ and Culture (Torchbooks)* (1 Reprint ed.). Harper & Row.
- Opar, N. V. (2019). *Public management of higher education quality assurance of Ukraine in the context of European Intergration*: dissertation abstract. for science. degree of Dr. philos. Science: special. 25.00.01 "Theory and history of public administration". Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian].
- Panych, O. (2019). Conceptual foundations of founding independent agencies of higher education quality assessment. *Educational policy: a portal of public experts*. <http://education-ua.org/ua/articles/1344-kontseptualni-zasadi-stvorennya-nezaleznhikh-ustanov-otsinyuvannya-ta-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti/> [In Ukrainian].
- Panych, O. (2019). *About screening and higher education quality assurance*. <https://osvita.ua/vnz/64944/> [In Ukrainian].
- Searle, J. (2014). From Christian Worldview to Kingdom Formation: Theological Education as Mission in the Former Soviet Union. *European Journal of Theology*, 23, 104-115.
- Searle J., &Cherenkov, M. A. (2014). *Future and a Hope. Mission, Theological Education and the Transformation of Post-Soviet Society*. Wipf and Stock Publishers. https://www.academia.edu/9745223/A_Future_and_a_Hope_Mission_Theological_Education_and_the_Transformation_of_Post_Soviet_Society_Used_with_Permission_of_Wipf_and_Stock_Publishers_.
- Sweet, L. (2003). *The church in emerging culture: five perspectives*. Zondervan.
- Synii, V. (2020). Theories of the missionary vocation of theological education in post-soviet Protestantism. *Educational discourse*, (23), 78-92. DOI: 10.33930/ed.2019.5007.23(5)-7. [In Ukrainian].
- US Department of education: International affairs office. (2020). URL: <http://www.ed.gov/international/usnei/edlite-index.html>
- Law of Ukraine "On higher education". (2020). №1556-VII, with changes from 01.07.2014. <http://zakon0.rada.gov.ua/> [In Ukrainian].

Ivan Kunderenko. Development Perspectives of Faith-based Higher Education among Protestants (on the example of NGO "EATA")

A historic review of the emergence of domestic faith-based higher education institutions founded by the Protestants is proposed, from informal and underground presence to full participation in the educational realm. Best achievements worth scaling are systematized. Best accomplishments of the public organization "Evangelical Accreditation Theological Association" in terms of performing the functions provided by the unrealized provisions of Article 23 of the Law of Ukraine "On Search for Education" on independent institutions for evaluation and quality assurance of higher education are examined. In the official letter, issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine on July 5, 2018, under № 1/9-421 addressed to the leaders of all higher education institutions, there is a list of 230 'faith-based' schools, with about 44 % qualifying as Protestant. Historically it was the Protestant Branch of Christianity that laid foundational principles even in the world-recognized Universities like Harvard. Quality assurance is being

declared as one of the top priorities of Ukraine's development. At the same time within almost 30 years, none of the Ukrainian Universities made it to the top of world rankings. At the same within almost 30 years of Ukraine's Independence, Protestants of Ukraine were able to establish their own network of education institutions without any governmental financing. Thus best achievements are to be identified and scaled to the whole Ukraine. Faith-based educational institutions founded by the Protestants of Ukraine in their early years applied American educational standards. Level of awareness is still low, thus any research in this area will have scientific novelty by default. The research objective is to identify ways of development among the Protestants on the example of NGO "EATA". Two possible scenarios are proposed: 1) a preferred way when Agency acquires State and International recognition as agency that is licensed to issue accreditation to educational institutions, and 2) less preferred way one Agency serves inner Christian circles, author argues against that approach.

Keywords: *education, faith-based higher educational institutions, standards of education, Protestants, recognition of faith-based education.*

Іван Кундеренко – магістр богослов'я (Донецький Християнський Університет), магістр культурології (Коледж Найяк, США), магістр управління (Рівненський Державний Гуманітарний Університет), викладач біблійних дисциплін в Рівненській Духовній Семінарії та Академії, м . Рівне Україна

E-mail: ivan.kunderenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6115-499X>

Ivan Kunderenko – MA in theology (Donetsk Christian University), MA in inter-cultural studies (Nyack College, USA), Master of management (Rivne State University of Humanities), instructor at Rivne 'Faith-based' Seminary and Academy, Rivne, Ukraine

E-mail: ivan.kunderenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6115-499X>